

Marosvásárhely,
1990: három napig
magyar

PUCZI BÉLA
(TÎRGU-MUREȘ, 1990:
MAGHIAR PENTRU TREI ZILE)
RED. BERNÁTH GÁBOR, EDIT.
ROMA SAJTÓKÖZPONT
KÖNYVEK, 2000

Naratorul evenimentelor, Béla Puczi, este unul dintre acei romi care în ziua de 20 martie 1990 au venit în

ajutorul maghiarilor ce demonstrau în centrul orașului Tîrgu-Mureș și au fost atacați de românii îmbătați, înarmați, aduși din zona Reghinului.

Evenimentele din Tîrgu-Mureș au fost prelucrate atât de autori români, cât și de maghiari. Această carte este prima care le prezintă din optica unui rom implicat.

Dincolo de datele, faptele istorice și modul în care le-a trăit naratorul, ceea ce atrage atenția cititorului și merită să fie analizat în mod special este criza de identitate, caracteristică nu doar pentru autor, dar și mai multor comunități de romi. O criză de identitate care, în momentul unei alte crize, a unui conflict între două grupuri etnice, iese la suprafață.

Întrebările care se pun referitor la participarea romilor la conflictul din martie 2000 sînt: De ce s-au implicat romii într-un conflict româno-maghiar? De ce s-au implicat de partea maghiarilor? Cum au fost „răsplătiți”?

Romii din Dumbrăveni (satul natal al lui Béla Puczi) și-au asumat o identitate aparte, folosind limba maghiară ca limba maternă. („Bunicii mei vorbeau țigănește cu mama, dar eu deja învățasem să vorbesc în maghiară; acolo, în acea vreme, a început să devină demodată limba țigănească. Am învățat țigănește atunci cînd bunicul și unchiul meu jucau filcău, sau de la cele două bunice, cum aranjau curtea.”) Cum *de jure* nu era recunoscută existența romilor (nu doar datorită sintagmei „maghiari, germani și alte naționalități”, dar și din cauza ignorării complete, spre exemplu cu ocazia recensămintelor, a acestei comunități), cei din Dumbrăveni se considerau aparținînd națiunii maghiare. Românii și romii vorbitori de romanes, la fel, îi considerau pe acești romi ca fiind maghiari (jigninu-i cu termenul de „bozgor”). Maghiarii erau împărțiți: „au fost maghiari care ne considerau țigani, iar alții spuneau: voi sînteți maghiari, aici cu toții sîntem maghiari. În anii șaptezeci și țiganii au început să învețe, și atunci a început să se formeze dușmănia, ca să spun așa, între maghiari și țigani”. Iată educația ca sursă de conflict: pînă cînd romii nu erau competitivi, au fost acceptați mai ușor de comunitatea înconjurătoare. „Au fost maghiari care nu agreau că noi, țiganii, învățăm. Nu vedeau cu ochi buni dacă un țigan devenea meseriaș, în sat nu erau mai mulți de 20-30 de meseriași. și multor maghiari le sărea în ochi dacă umblam la costum, că mama mă îmbrăca foarte frumos. Erau invidioși, strigau după noi: oricum nu vei fi popă.” În mod evident, comunitatea de romi din Dumbrăveni (și nu numai) trăia această dramă a identității: încerca să se asimileze la o altă minoritate (cea maghiară), nici ea cu o condiție prea ușoară, comunitate care însă avea de multe ori rețineri sau chiar repulsie față de această tendință.

În aceste condiții, actul romilor din 20 martie 1990 a fost o declarație de fidelitate, de devotament; ei s-au solidarizat cu comunitatea maghiară într-o situație deosebit de gravă, în plin conflict cu comunitatea majoritară.

Identitatea etnică nu a fost indiferentă nici pentru anchetatori („într-o noapte a intrat un ofițer, care mi-a cerut să-i spun sincer ce sînt: român, maghiar sau

țigan”), nici pentru deținuții din penitenciar („deținuții români erau foarte porniți împotriva noastră”).

Ar fi urmat ca după cele întâmplate comunitatea maghiară să ofere un sprijin romilor arestați. Ajutorul a fost parțial. „Avocații au fost aleși de UDMR”... dar... „soția a vândut televizorul să poată plăti”. După eliberare, sprijinul a fost, la fel, nu numai superficial, dar de multe ori și jignitor. „După masă a venit preotul, să mergem la biserică. Am fost așezați în față, s-a spus o rugăciune pentru noi și am primit un plic; rușine care nu poate fi spălată de pe noi. În plic erau cincisute de lei.”

În aceste condiții, Béla Puczi și-a încercat norocul în Ungaria. A dorit să obțină statutul de refugiat. „Nu prea mă pricepeam la legile cu privire la statutul de refugiat, și se țineau în secret față de noi: drepturi nu au fost, obligații pe mai multe pagini.” Umilirile datorate diferenței dintre identitatea asumată și cea atribuită nu au luat sfârșit. Funcționarii care completeau formularele refugiaților îl întrebau ce este. „Am zis, normal, că sînt maghiar. [...] Vedeți, doamnă, am scris totul în maghiară, vorbesc maghiara, normal că sînt maghiar. La care ea: așa știe că am altă naționalitate. Mi-a poruncit să părăsesc biroul, să aștept afară, strigînd după mine: dumneata de ce ai venit aici, din ăștia avem și noi destui. Acest lucru m-a durut mult. Am stat pe coridor. Pînă la urmă a ieșit și a spus doar atît: să mă întorc la Bicske și să mai aștept. Așa a fost. Nu mi-a sosit statutul de refugiat.” A fost trimis în România dar s-a întors în tabăra de refugiați. Unde autoritățile maghiare s-au comportat cu el aproape ca și cei de la închisorile din România. „Am avut impresia că pe noi, țiganii, vor să ne scoată de acolo.” După ce a primit, în sfârșit, statutul de refugiat, Béla Puczi a fost forțat de circumstanțe să plece mai departe, în Franța. În ciuda celor întâmplate, a simțit nostalgia apartenenței asumate. „Mi-a lipsit maghiaritatea mea. Sînt și țigan, dar m-am născut și am crescut printre unguri.” Între timp, autoritățile maghiare i-au retras statutul de refugiat, pe motivul că ar fi perturbat liniștea taberei de la Bicske... într-o perioadă în care Béla Puczi nici măcar nu era în Ungaria! Neprimind statutul de refugiat în Franța, a fost retrimis în Ungaria. Așteptînd să i se soluționeze situația, a lucrat din loc în loc. Astfel a avut posibilitatea de a experimenta o altă identitate: cea a cetățeanului român. „Ardeleanul nu are ce căuta aici. Ardeleanul, care vine aici, oricum e văzut ca fiind român. și mie mi-au spus de repetate ori: oricum, ești doar un român puturos.”

Dacă la început Béla Puczi se bucura de mai multe identități, a început să simtă și cum e să rămîi fără identitate. „Nu am mai avut orașul meu, țara mea, casa mea, familia mea.” Narațiunea se termină în acest ton al omului care a pierdut totul: „Nu pot să fac nimic. M-am înjosit în așa hal, că nu am curajul să spun că mai trăiesc. Dar să fiu în stare să țin o familie, să cresc copii, să fac cadouri pentru nepoți! Nu am curajul să spun.”

István Haller